

Kulturna analiza knjige i istoimene serije "Sluškinjina priča"

Božičković, Danijela

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:454992>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Danijela Božičković

Kulturna analiza knjige i istoimene serije „Služkinjina priča“

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Danijela Božičković

Matični broj: 0009074950

Kulturna analiza knjige i istoimene serije „Sluškinjina priča“

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentor: Doc.dr.sc. Sarah Czerny

Rijeka, lipanj 2019

1. SAŽETAK

2. UVOD

3. METODA ISTRAŽIVANJA

4. „SLUŠKINJINA PRIČA“

4.1 DISTOPIJA I ANTIUTOPIJA

4.2 KULTURNA ANALIZA ROMANA

4.3 KULTURNA ANALIZA SERIJE

5. POVEZIVANJE AKTUALNIH DOGAĐAJA U HRVATSKOM DRUŠTVU SA DJELOM „SLUŠKINJINA PRIČA“ i ANALIZA DOBIVENIH PODATAKA IZ INTERVJUA I ANKETA

6. ZAKLJUČAK

7.LITERATURA

1. SAŽETAK

Ovaj završni rad bavi se kulturnom i književnom analizom romana „Sluškinjina priča“ autorice Margaret Atwood kao i analizom istoimene serije producenta Brucea Millera kroz prizmu interdisciplinarnosti. Ukratko je objašnjena distinkcija između distopije i antiutopije te zašto roman spada u žanr distopije. Te su nadalje u radu opisani primjeri iz društvenog života koji aludiraju i imaju sličnosti sa romanom i serijom .

Ključne riječi: interdisciplinarnost, distopija, kulturna analiza

1. SUMMARY

One of the main subjects this paper is focused on is cultural and literary analysis of the novel „Handmaids Tale“ written by the author Margaret Atwood and show „Handmaids Tale“ produced by Bruce Miller through the prism of interdisciplinarity. The paper also shows the distinction between dystopia and anti-utopia, and why the novel „Handmaids Tale“ is a dystopia. Further in the paper I wrote about events in society that share similarities with the novel and the show.

Key words: interdisciplinarity, dystopia, cultural analysis

2. UVOD

Ovaj završni rad bazirati će se na kulturnoj analizi knjige „Sluškinjina priča“ koju je napisala kanadska spisateljica Margaret Atwood kao i na analizi istoimene serije producenta Brucea Millera koji spadaju u žanr distopija.

U prvom dijelu završnog rada ukratko ću objasniti metode istraživanja koje su korištene prilikom izrade ovog završnog rada, objasniti ću što je književna distopija i po čemu se pojam distopije razlikuje od pojma antiutopije, nakon čega ću prepričati i analizirati knjigu „Sluškinjina priča“ te objasniti zašto spada u žanr distopija. Isto tako ću ukratko prepričati i analizirati istoimenu seriju s obzirom da bazu serije čini istoimeni roman, ali je radnja proširenija te daje detaljniju razradu teme.

Prema Jonathanu Culleru (2001: 58-61) kulturalni studiji primjenjuju književnu analizu i na duge kulturalne materijale te smatraju kako su kulturalni proizvodi simptomi dubinske društveno-političke konfiguracije zbog čega je analiza takvih kulturalnih proizvoda (radovi, knjige, umjetnička djela i slično) zapravo i analiza društveno-političkog stanja u određenom društvu.

Kao studentica kulturalnih studija koji su interdisciplinarna grana društvenih znanosti u ovom radu ću kulturološki analizirati i obraditi gore navedena književna i kulturna djela kroz prizmu antropologije, feminizma, književnosti i popularne kulture.

Derry i Schunn (2005) definiraju interdisciplinarnost kao integraciju koncepata, filozofija i metodologija različitih polja znanja. S obzirom da se u interdisciplinarnosti prožimaju različiti nivoi edukacije, ona povezuje društvene i humanističke znanosti, znanost i tehnologiju te kao takva proizvodi nova znanja, rješenja određenih problema, pa čak i nove discipline. Interdisciplinarnost je naročito važna za rješavanje suvremenih problema na koje pojedinačne discipline ne mogu dati odgovor (Derry i Schun,2005) .

Theo van Leeuwen(2005) govori o tri modela interdisciplinarnosti: centralističkom, pluralističkom i integracijskom modelu.

1. U centralističkom modelu postoji veza između različitih autonomnih disciplina koje imaju zajednički problem, no svaka disciplina u centar smješta vlastite teorije i metode te iz tog centra stvara odnose sa drugim disciplinama.

2. U pluralističkom modelu različite autonomne discipline imaju zajednički problem te međusobno surađujući daju rješenja sa gledišta te discipline.
3. U integracijskom modelu je fokus također na problemu, no pojedinačne discipline nisu dovoljne za rješavanje problema, dolazi do izmjenjivanja funkcija discipline kako bi suradnjom došlo do stvaranja homogenog rješenja. Discipline u ovom modelu nisu autonomne i postaju međuovisne, dolazi do raspodjele rada u kojoj pripadnici različitih disciplina imaju određenu ulogu u istraživanju. U zadnji model spadaju i kulturalni studiji koji koriste različite metode i izvore prilikom istraživanja.

Kao studentica interdisciplinarnog modela studija u ovom radu ću sagledati problematiku kojom se knjiga i serija „Sluškinjina priča“ bave sa stajališta kulturne antropologije, književnosti, medijske kulture, popularne kulture i feminizma s obzirom da su borbe za ljudska prava, borba za jednakost, borba za ravnopravnost spolova, borbe za financijsku stabilnost i dalje prisutne u nekom obliku u kulturama i društvima širom svijeta.

Nastojati ću objasniti kako i zašto možemo ovaj distopijski roman i seriju shvatiti kao kritiku društva i kao vid sukoba ideologija te ću napraviti paralelu sa događajima koji su aktualni i u hrvatskom društvu, a kao što su: hodovi za život, pojava molitelja ispred klinika u kojima se obavljaju abortusi te jačanje i porast organizacija koje se protive abortusima te svim oblicima „devijacija“ od uvriježenog tradicionalnog shvaćanja npr. pojma „obitelji“.

U ovom radu ću nastojati objasniti zašto roman „Sluškinjina priča“ i seriju možemo shvatiti kao kritiku suvremenih društvenih događanja, kao vid širenja ideja o drugačijem shvaćanju zbilje, te zašto ova djela možemo shvatiti kao svojevrsnu intervenciju u zbilju.

Kao metodu istraživanja priložiti ću analizu ankete koje ću sprovesti, a kojom ću nastojati otkriti stajalište uzorka društva o položaju i slobodi žena u društvu, te o događajima vezanim za prava na slobodu odlučivanja (na abortus, na sklapanje bračne zajednice koja odstupa od tradicionalnog biblijskog braka i slično).

3. METODA ISTRAŽIVANJA

Metode istraživanja u ovom završnom radu baziraju se na književnoj i kulturnoj analizi romana „Sluškinjina priča“ spisateljice Margaret Atwood te istoimene serije. Roman i serija se donekle razlikuju u razradi problematike kao i u razradi završetka zbog čega ću dosta pažnje posvetiti upravo književnoj analizi, kao i analizi serije kao medija.

S obzirom da je ova tema dosta osjetljiva jer obuhvaća različite aspekte društva ovaj rad bazirat će se na analizi problematike knjige i serije koju ću povezati i usporediti sa nedavnim događajima u društvu koji se bave istom problematikom kao i roman, kao što su rasprave o definiranju pojma obitelji, o abortusu i slično.

Anketa je jedna od metoda istraživanja koju sam koristila kako bih dobila uvid u šira shvaćanja i gledanja na ovu problematiku. Anketa je metoda istraživanja kojom se prikupljanju stavovi i mišljenja dobiveni na osnovu odgovora na pitanja koja se tiču neke određene problematike.

S obzirom da se ovaj rad bavi problematikom društva, temu ću, međuostalim, obraditi kroz prizmu kulturne antropologije koja se bavi proučavanjem ljudskog ponašanja. Prema Havilandu (2004: 5) antropologija proučava ljudski rod tokom cijelog njegovog postojanja i na svim mjestima na kojima se nalaze ljudi te nastoji pružiti spoznaju o ljudima i njihovom ponašanju. Navodi četiri područja na koja se antropologija dijeli: fizičku antropologiju i tri grane kulturne antropologije u koju spadaju arheologija, lingvistička antropologija i etnologija. Ukratko ću objasniti Havilandovu podjelu (2004: 9-14).

1. Prema Havilandu fizička antropologija se bavi ljudima kao biološkim organizmima, fizički antropolozi nastoje ustanoviti podrijetlo ljudske vrste te shvatiti njihovu povezanost za ostalim primatima. Tu možemo svrstati sudsku antropologiju koja se bavi identifikacijom ostataka ljudskih kostiju u pravosudne svrhe.
2. Haviland (2004: 33) smatra da kulturu sačinjavaju apstraktne vrijednosti, percepcije svijeta i uvjerenja koji sačinjavaju temelj ljudskog ponašanja. Kulturna antropologija nastoji opisati i objasniti ponašanje ljudi u nekom društvenom kontekstu.
3. Arheologija predstavlja granu kulturne antropologije koja proučava materijalne ostatke kako bi objasnila ljudsko ponašanje.
4. Lingvistička antropologija se bavi proučavanjem ljudskog jezika, njegovom poviješću i opisom, rasprostranjenošću i odnosima među različitim jezicima.

5. Etnologija je grana kulturne antropologije koja se bavi proučavanjem postojećih kultura, ljudsko ponašanje se nastoji proučiti u izvornom obliku, onako kako ga možemo vidjeti i doživjeti, a najvažnija je deskriptivna etnografija koja predstavlja sustavni opis etnografa koji se temelji na neposrednom opažanju, a najčešće je to sudjelovanjem u svakodnevnom životu određene kulturne zajednice.

U ovom radu etnologija je ključna metoda proučavanja s obzirom da se bavim problematikom postojećeg društva u kojem živim. Etnografija omogućava usporedbu problematike različitih kultura, ona sa sobom nosi i određene poteškoće koje navodi i Haviland (2004: 22.), a to je da kada istraživač postavi određenu hipotezu koju želi dokazati, nesvjesno previdi negativne dokaze koji mogu opovrgnuti tu hipotezu, ili može kulturno ograničiti hipotezu o nekom društvu s obzirom na kulturu u kojoj je odrastao. Dakle, istraživač nekoj problematici može pristupiti sa dozom subjektivnosti s obzirom da sa sobom donosi već naučen skup vrijednosti i percepcija vlastite kulture, naročito ako proučava kulture koje se dosta razlikuju od kulture iz koje sam istraživač dolazi.

4. „SLUŠKINJINA PRIČA“

4.1 DISTOPIJA I ANTIUTOPIJA

Margaret Atwood je kanadska spisateljica i pjesnikinja koja se proslavila svojim šestim romanom „Sluškinjina priča“ kojeg objavljuje 1986. godine. Atwood se u većini svojih djela bavi tematikama kulturnog i nacionalnog identiteta, odnosima između muškaraca i žena, bavi se eksploatacijom žena u društvu kao i u ekonomiji, kao i načinima prikazivanja ženskog tijela u umjetnosti. (Callaway, 2008: 1)

Ovaj roman može se svrstati u žanr distopijskog romana, a radi boljeg razumijevanja tog žanra ukratko ću objasniti što distopija i antiutopija obuhvaćaju s obzirom da postoji određena razlika između ova dva pojma.

Iako Balasopoulos (n.d) u svom radu daje nekoliko podjela antiutopije i distopije, u nastavku ću samo ukratko dati ono što smatram da su najvažnije smjernice za bolje razumijevanje razlike između ova dva pojma.

Prema Balasopoulosu (n.d: 60-63) u antiutopijskim djelima utopijska vizija je ostvarena, no sa rezultatima koji se razlikuju od utopijskog ideala, one prikazuju katastrofalan potencijal koje utopijske ideje mogu imati, ideje kao što su pacifizam, jednakost spolova, ukidanje eksploatacije klasa. No, antiutopije, iako daju sliku problema koje realizirane utopijske ideje imaju, one ne kritiziraju takav sustav, niti daju viziju boljeg sustava, one samo ukazuju na moguće ishode.

Distopije, prema Balasopoulosu (n.d: 63-66), međuostalim prikazuju represivne sustave koji teže stvaranju vlastitih utopijskih principa kroz institucionalizaciju, birokraciju i racionalizaciju, sustav u kojem nemaju svi jednaka prava.

Distopije u obzir uzimaju budućnost u takvim uvjetima te daju kritiku takvog sustava, one služe kao kritika određenih sustava i iskazuju brigu o budućnosti do koje distopijski sustav može dovesti, a mogu i vjerno dočaravati okolnosti u kojima se taj autor nalazi (Malenica i Matek Šmit: 333).

Distopija se, dakle, odnosi na djela koja daju sliku društva koje se smatra nepoželjnim. Distopije prikazuju suvremene probleme, govore o problematici totalitarne države i društva, o

represiji koju takva država vrši na svoje stanovnike, također se osvrće i na problematiku loših životnih uvjeta, rata i zagađenja. Distopija istovremeno kritizira suvremeno društvo, ali i upozorava na ono što bi se u tom društvu moglo dogoditi ukoliko se ne počnu događati neke promjene.

4.2 KULTURNA ANALIZA ROMANA

Roman „Sluškinjina priča“ obuhvaća sve distopijske tematike, od totalitarnog i religijski utemeljenog režima koji su postojali u povijesti, a postoje i danas, do sve veće polucije i koncentracije radioaktivnih i štetnih otpada što dovodi do pojave bolesti, genetičkih promjena kao i sterilnosti. Također obuhvaća pravo žena da same odlučuju o abortusu što dovodi do pada nataliteta¹ kao i kritiku novonastalog društvenog sustava kroz prisjećanja glavnog lika na „bolji život“ prije Gileada.

Ovaj roman započinje citatom iz Starog Zavjeta odnosno iz Postanka 30, 1 – 3 u kojem biblijski lik Jakov daje svojoj neplodnoj ženi Raheli dijete uz pomoć njezine sluškinje.

Na samom početku romana vidimo da će se radnja odvijati oko previše doslovnog shvaćanja religijskih tekstova koja će u korist ići onima koji imaju moć u rukama. Religija daje primjere ponašanja koje je prihvatljivo, ona , što vidimo u ovom romanu, „služi kako bi opravdala i održala određeni društveni poredak“ (Haviland, 2004: 374).

Radnja ovog romana smještena je u totalitarističkoj državi Gilead koja je uspostavljena na razrušenim ostacima nekadašnjih Sjedinjenih Američkih Država. Nazovimo ih društvo, „Jakovljevi sinovi“ polagano se infiltriraju na političku scenu SAD-a te izvršavaju napad na Kongres u kojem je ubijen predsjednik, no za taj napad optužuju islamističke fanatike. Ubrzo nakon toga suspendiraju Ustav, te provode niz radikalnih reformi koje doprinose stvaranju konzervativnog, patrijarhalnog, totalitarnog i teokratskog režima. Ženama se ukidaju radna mjesta, oduzima im se pravo na posjedovanje imovine, svaki pokušaj negodovanja i prosvjeda prekida se upotrebom sile, vrši se snažna kontrola nad širenjem informacija u medijima. Cilj ovog režima je povećati natalitet koji je počeo opadati, kako radi zagađenja hrane i vode, tako i radi slobode odabira abortusa te povećanja istospolnih zajednica i brakova. Novi režim smatra

¹ Slavenka Drakulić, Pogovor u knjizi Sluškinjina priča (Atwood, 1988: 344)

kako su za opadanje nataliteta krivi časopisi, pornografija, davanje prednosti karijeri, a ne stvaranju obitelji zbog čega najviše krive žene koje se odmiču od svoje rodne uloge te im se radi toga zabranjuje čitanje i pisanje koje se kažnjava rezanjem ruke.

Sve vanbračne zajednice i brakovi koji nisu sklopljeni iz prvog puta se poništavaju, oni koji pokušaju pobjeći iz države bivaju uhvaćeni i ubijeni ili poslani u kolonije u kojima se čisti radioaktivni otpad te je životni vijek kratak, žene iz takvih brakova koje su plodne i rodile su već zdravo dijete zatvaraju u Crvene centre. U Centru ih nastoje prevaspitati te im nametnuti tradicionalne ideje, ili u krajnjem slučaju spriječiti bilo kakva odstupanja ili odupiranja režimu koje se kažnjavaju najstrožim fizičkim kaznama.

Žene bivaju kategorizirane, one koje su plodne postaju Sluškinjama, neplodne žene i neprijatelji režima se šalju u Kolonije, neplodne starije žene koje se slažu sa režimom postaju Tetke, a neke neplodne žene postaju Marthe, domaćice u kućama vladajućih, te Supruge i Ekonosupruge. Položaji žena su označeni i bojama, pa tako Sluškinje nose crvenu odjeću, Supruge plavu, Tetke smeđu i tako dalje.

Dakle, podjela žena se vrši prema njihovim reproduktivnim mogućnostima. Tako Sluškinje postaju sredstvo u dostizanju cilja sustava, a to je povećanje nataliteta. Po jedna Sluškinja dodjeljuje se u kuću Zapovjednika, vladajućih muškaraca režima, te im se oduzima njihovo vlastito ime i dodjeljuje im se ime prema Zapovjedniku, na primjer glavni lik ovog djela zove se Fredova, a njezin zapovjednik je Fred. Glavna uloga Sluškinja je da rode dijete Zapovjedniku i njegovoj Supruzi koja je najčešće neplodna te se nakon toga premješta u drugu kuću, ona nema nikakvu ulogu u odgoju djeteta, Sluškinja služi izričito kao „inkubator“. Svaka Sluškinja ima tri pokušaja i dvije godine za svaku kuću, ako ne uspije začeti i roditi zdravo dijete šalje se u Kolonije. Dakle ovaj čin se temelji na biblijskoj priči o Jakovu, sam čin oplodnje se ritualizira, Sluškinje se poliježu u krilo Supruga za vrijeme čina, Sluškinjama, ali i Suprugama se oduzima pravo odabira, ograničava im se pravo na slobodno kretanje, na slobodnu upotrebu jezika, uvode se ritualizirane uzrečice koje pogoduju širenju i održavanju režima kao što su: „Pod Njegovim Okom“ i „Blagoslovljen budi plod“.

Supruge su žene vladajućih začetnika režima koje nisu izuzete iz strogih zabrana, oduzima im se pravo na rad, pravo čitanja, posjedovanja zabranjenih predmeta (šminka, kičasta odjeća), pravo na odabir s obzirom da su i one primorane prihvatiti Sluškinju i sudjelovati u činu oplodnje. Supruga Freda Waterforda je prije nastanka bila javna i televizijska ličnost koja je pričala biblijske priče i pjevala duhovne pjesme, ona je bila aktivni agens u nastajanju režima

Gileada, no slobode govora se odrekla radi konzervativnih shvaćanja religijskih tekstova. Kako Atwood u knjizi kaže

„Postoji nekoliko vrsta slobode, govorila je Tetka Lydia. Sloboda djelovanja i izbavljenja. U doba anarhije vladala je sloboda djelovanja. Sada ste dobile izbavljenje. Ne podcjenjujte ga.“
(Atwood, 1988: 33)

Ovaj citat također ide u prilog načinu na koji se ukorjenjuje strahopoštovanje prema totalitarističkom režimu, te pounutrenje pravila i ograničenja tog režima.

Kontrola režima ne uspostavlja se samo fizičkom nadmoći i kontrolom koju vrše Oči, policija koja je infiltrirana u svaku poru društva, ona se internalizira reedukacijom u Crvenim centrima, medijskim širenjem ideologije, ali i javnim ceremonijama kao što su javna vješanja protivnika režima, vješanjima Sluškinja i Supruga koje su se oglušile o stroga pravila, ali i ceremonijama odnosno Particulacijama u kojima Sluškinje dobivaju dopuštenje da fizički kazne one koji ne poštuju i iskorištavaju položaj žene u tom društvu (silovatelje, Zapovjednike koji prelaze granicu striktno poslovno-transakcijskog odnosa sa Sluškinjom i slično) (Durić, 2017).

Roman je napisan u prvom licu, Sluškinja Fredova govori o postepenom infiltriranju režima u tadašnju vlast SAD-a, govori u prvom licu te iznosi svoje misli i sjećanja o životu u Gileadu, ali i o životu prije njega, govori o zaboravljanju života prije, o pomirivanju i pasivnom prihvaćanju nove stvarnosti koje dovodi do pounutrenja i prihvaćanja takvog načina života. Govori o strahu od kazne koji se javlja kod žena da slobodno izražavaju svoje misli i želje, govori o oduzimanju njezinog identiteta od oduzimanja onog najmilijeg, kćeri i muža Lukea do promjene imena u Fredovu, pretvaranja njezinog života u kolotečinu, odvajanja od društva i na koncu odvajanje od njezina prijašnjeg identiteta, zabrane čitanja i pisanja, te svođenja njezinog identiteta na rasplodni objekt.

Za Sluškinje začetak i rođenje zdravog djeteta znači produljenje životnog vijeka, spas od Kolonija, od smrti zbog čega mnoge Sluškinje u dogovoru sa Suprugama djecu začinju nelegalnim putem, seksualnim odnosima sa liječnicima, ili u slučaju Fredove sa vozačem njezinog Zapovjednika. Fredova govori o svom potajnom viđanju sa Nickom, govori o svojevrsnom osjećaju određene slobode koju joj to strogo zabranjeno viđanje donosi, koje ju odmiče od ustaljene kolotečine. Smatram da je ova situacija sa Nickom jedini vid odupiranja strogim pravilima, odupiranja učenjima, sustavu u cijelosti kojeg Fredova u cijeloj radnji romana iskazuje.

Fredova također govori o postojanju tajne organizacije „Mayday“ koja se protivi režimu Gileada te pomaže Sluškinjama i Marthama da ih se odvede van granica države u Kanadu koji su na koncu i nju izbacili iz Fredove kuće, no njezina sudbina nakon bijega ostaje nepoznata i neevidentirana na vrpcama, koje ću niže objasniti, zbog čega završetak romana ostaje nerazjašnjen, pruža nadu da je Fredova izbačena iz Gileada, no završetak ipak ostaje na čitatelju da ga interpretira.

Roman „Sluškinjina priča“ napisan je u obliku memoara Sluškinje Fredove zabilježenih na kasetama koje su pronađene u ormariću u gradu u nekadašnjoj državi Maine. O tim memoarima se raspravlja u „Povijesnim bilješkama“ na kraju romana nekoliko desetljeća nakon pada Republike Gilead u sklopu „Dvanaestog simpozija o Gileadu, održanog u okviru Međunarodnog skupa Povijesnog društva na Sveučilištu Denay, Nunavit, 25. lipnja 2195.“ (Atwood, 1988: 327) na kojem se nastoje razjasniti događaji iz nekadašnje republike Gilead s obzirom da su se mnogi važni pravni dokumenti uništavali te nastoje utvrditi autentičnost snimki i povezati ih sa povijesnim ličnostima koje su na određene načine sudjelovali u kreiranju gileadskog režima.

Ono o čemu ovaj distopijski roman govori i na što upozorava jeste da režim Gileada nije nastao preko noći, on se polako uplitao u sfere javnog i privatnog života, počevši od medija pa sve do zakonodavstva. Promjene su se polagano događale, no većina društva ih nije ozbiljno shvaćala te nije aktivno sudjelovala u njihovu sprječavanju. Knjiga upozorava na pasivnost i promatranje nastajanja negativnih promjena koje nisu bezopasne za društvo, koje u svrhu ostvarenja nekog cilja negativno utiču na ograničavanje bilo kakvog oblika slobode jer kako Fred u knjizi kaže „*Bolje nikada ne znači bolje za svakoga*“ (Atwood, 1988: 234). U ovom slučaju pasivno promatranje dovelo je do ukidanja svakog oblika prava žena i svođenja žena na reproduktivnu funkciju.

Zabrana pristupa knjigama za žene je zapravo način na koji novi režim nastoji kontrolirati pristup informacijama, kontrolira se jezik, a kako Božić (2013: 86) u svojoj knjizi navodi, riječ se poistovjećuje sa oružjem, jedina razlika je u količini nasilja koja se upotrebljava. Dakle jezik je sredstvo vladanja, ali istovremeno i sredstvo pobune.

Božić (2013:10) također, govori o kontroli jezika kao o pokušaju kontrole percepcije stvarnosti prema ideji da jezik definira granice mišljenja, to jest da se ne može oformiti misao o onome što se ne može izraziti riječima. No, zabrana slobodnog govora u Gileadu, zabrana čitanja u cilju kontrole ponašanja njegovih stanovnika ne utiče na tok misli Fredove, koja u svojim

memoarima govori o svojim razmišljanjima i sjećanjima na život prije režima, što dokazuje da samim jezikom nije moguće kontrolirati misli pojedinaca (Božić, 2013: 17).

4.3 KULTURNA ANALIZA SERIJE

U ovom odlomku navest ću razlike prema kojima se serija odvaja od knjige, pokušat ću objasniti zašto je izmijenjena radnja serije važna te što sam kao recipijent serije zaključila od idejama koju serija kao medij prenosi.

Serijska „Sluškinjina priča“ producenta Brucea Millera, počela se snimati 2016. godine, a snimanje i dalje traje. Serija se bazira na istoimenom romanu, no ima opširniju radnju, kao i opise karaktera i likova na što se knjiga ne bazira toliko s obzirom da je pisana u obliku sjećanja Fredove te je ograničena na informacije koje nam June tj. Fredova prenosi.

Prva razlika od koje ću započeti jeste da se u knjizi ne spominje pravo ime Fredove, dok se u seriji ime vrlo brzo otkriva. Ime Fredove prije Gileada bilo je June. Smatram da je ne spominjanje njezinog imena u knjizi uvelike doprinijelo lakšem poistovjećivanju čitatelja sa Fredovom. Fredova prestaje biti određen karakter iz knjige, njezine unutrašnje borbe na taj način prestaju biti fikcionalne te se stvara osobna veza između karaktera Fredove i čitatelja. Serija otkrivanjem i čestom upotrebom imena stvara čvrsto definirani lik sa čijim borbama gledatelji mogu suosjećati, no te borbe se ne mogu internalizirati jer ih je serija spojila sa točno određenim likom. Na taj način smatram da knjiga ostavlja više prostora za subjektivno interpretaciju nego što to serija čini.

U romanu koji je pisan u obliku memoara Fredove nakon bijega iz kuće Zapovjednika, način na koji Fredova prepričava događaje je dosta „pitom“, čini se kao da je veliki dio njezine osobnosti prije Gileada ogoljen, pripitomljen što doprinosi shvaćanju okrutnosti takvog restriktivnog režima. No, u seriji Fredova zadržava svoju individualnost, njezina pobuna protiv sustava se odvija u njezinoj glavi, u načinu na koji priča, psuje, njezina sjećanja su životopisnija, unatoč svemu nada je i dalje prisutna da će vidjeti svoju kćerku, ukratko da će preživjeti.

Odnos između Fredove i Nicka u romanu iako čin svjesnog kršenja pravila je dosta emotivno ogoljen, Fredova shvaća da stvaranje emotivne veze nije moguće u tim uvjetima, to je način da sebe zaštiti sebe tako što se neće vezati ni za šta iz takvog sustava. No, u seriji odnos između

Nicka i June je dosta razvijeniji, prikazana je problematika takve zabranjene emotivne povezanosti, te životne opasnosti u koje se oboje dovode.

U romanu Fredova govori da ima kćerku i iskazuje nade da će joj kći odrasti u boljim uvjetima od nje same, ona se miri sa činjenicom da ih je sustav razdvojio. No u seriji June se bori da sazna gdje je Hanna, njezina kći, na sve načine pokušava saznati kako je, pokušava ju vidjeti. U seriji veliku snagu glavnom liku pruža upravo nada da će spriječiti da ju kći zaboravi, da će ponovno biti skupa. No, to ju čini ranjivom, Zapovjedniku, kao i njegovoj Supruzi, Hanna predstavlja sredstvo manipulacije. June kako bi dobila bilo kakve informacije o svom djetetu postaje poslušnija, bilo kakva informacija je nagrada za njezino ponašanje, što doprinosi intenzivnijem prikazu okrutnosti vladajućih koji će svim sredstvima nastojati nametnuti poslušnost.

Dalje, u seriji su glumci koji glume Freda i Serenu dosta mlađi dok su u romanu Zapovjednik Fred i njegova Supruga opisani kao stariji ljudi sijede kose što intenzivira prikaz okrutnosti takvog režima. U romanu Supruga ne može imati djece radi godina, no u seriji je razlog Serenine neplodnosti napad vatrenim oružjem na nju prilikom iznošenja govora i ideja na javnom događaju nakon čega ona ostaje neplodna. Serena u seriji je spisateljica koja je kroz svoje knjige prenosila radikalne ideje o sustavu kojeg je Gilead kasnije sproveo, prikazana je njezina ultimativna žrtva koju je ona podnijela radi vlastitih uvjerenja, a to je da ona sama ne može začeti djecu.

Serena u seriji je dosta kompleksniji lik nego što je u knjizi. U knjizi nije toliko razvijen opis odnosa između Supruge, koja je dosta pasivan lik, i Fredove, no u seriji je jasno prikazan odnos u kojem Serena prezire Fredovu, no u drugu ruku zna koja je i koliko je važna uloga Fredove u gileadskom režimu. U seriji su prikazana previranja unutar lika Supruge koja mužu ne može podariti ono najvrijednije, a to je dijete, koja se odrekla svih svojih aspiracija, odrekla se učešća u radu režima kojeg je ona sama prije Gileada zagovarala. U drugoj sezoni serije prikazana je Serenina pobuna, ona shvaća da će kćeri Gileada uvijek biti lišene slobode čitanja, te na sastanku Zapovjednika i Supruga, uzima knjigu u ruke i kreće čitati. Kazna za taj prijestup je bila rezanje malog prsta, što nam dočarava da u režimu Gileada ni Supruge nisu zaštićene od strogih kazni. Nakon što June rodi dijete, kći, organizacija Mayday pokušava izvesti June i dijete van Gileada, no Serena zih zaustavlja. Na koncu joj pomaže da pobjegnu jer shvaća ozbiljnost striktnih zabrana koje se ženama nameću gdje možemo vidjeti njezin način otpora prema režimu. Tu već vidimo da se radnja serija počinje razlikovati od radnje knjige.

Serijska obuhvaća i problematiku LGBTQ zajednice. Glennova je u seriji homoseksualne orijentacije zbog čega je ona „izdajica pola“ („gender traitor“), a kazna za „izdajice pola“ jeste vješanje. Serija dublje zalazi u prikaz njezinog života prije Gileada, kao i u njemu. Prije Gileada Glennova, tj. Emily je imala suprugu i sina, bila je profesorica na univerzitetu. Kada režim biva nasilno sproveden, njezina supruga sa sinom uspijeva pobjeći u Kanadu, no ona ostaje. Njezina pobuna protiv režima završava tako da Emily završi u kolonijama u kojima se uklanja radioaktivni otpad, najgora vrsta kolonija gdje je smrt neminovna. No, gora kazna od kolonija je ponovni povratak u kuću Zapovjednika radi manjka Sluškinja.

Ovdje serija razvija posve drugačiju radnju od knjige koja se završava tako da sudbina Fredove ostaje neizvjesna. Glennova dolazi u kuću Zapovjednika koji, iako je sudjelovao u kreiranju režima, uvidjevši realizirane ideje, u suradnji sa organizacijom Mayday nastoji pomoći što većem broju Sluškinja i djece da utočište pronadu izvan granica Gileada. Zapovjednik Lawrence organizira izvlačenje Glennove i Fredove te njezina novorođenog djeteta. June koja je u knjizi prikazana dosta pasivnije, u seriji preuzima ulogu aktivnog borca za slobodu. June predaje dijete Emily te se svjesno vraća u Gilead po svoje prvo dijete, Hannu.

Dalje od ovoga neću ići iako se radnja serije i dalje nastavlja, no ona se razilazi sa radnjom romana, a ono što smatram da je za ovaj rad bitno je upravo razlika između romana i serije.

U romanu Fredova je više pasiviziran lik, njezina sudbina upozorava do čega pasivnost može dovesti, upozorava na režime koji ukidaju slobodu govora, na restrikcije i zabrane, koji vode do gubitka individualnih karakteristika, no jednako tako ukazuje na ideju da se misaoni procesi ne mogu u potpunosti ukrotiti, te se na taj način niti pobuna protiv kontrole ne može spriječiti.

U seriji je radnja dosta aktivnija, serija ukazuje na istu problematiku kao i knjiga, no jednako tako ukazuje da pasivnost nije rješenje te da treba djelovati.

Smatram da knjiga kao i serija prikazuju reprezentaciju stvarnosti u kojoj su realizirane radikalne ideje kojima se ženama oduzima potpuno pravo izbora i slobode, te ih se svodi na reproduktivnu ulogu. Tu se nameće problem odnosa medija i stvarnosti, jer su „*aktualni i društveno relevantni događaji u sferama politike, ekonomije, sporta, kulture, itd., neposredan povod za konstrukciju medijskih narativa, ali i izravni čimbenici koji utječu na oblikovanje istih tih narativa*“ (Hromadžić, 2014: 27).

Neki od događaja koji su reprezentirani u seriji, a temelje se na stvarnim događajima od kojih je većina i danas u nekom obliku aktualna, su totalitarna društva, religijski kultovi, otimanje

djece, smrtne kazne, shvaćanje homoseksualnosti kao bolesti koju treba liječiti, zabrane abortusa i slično. Upravo zbog referiranja da stvarne događaje serija i knjiga potiču veliki broj rasprava, te vidimo da na određeni način utječu na društvenu stvarnost.

5. POVEZIVANJE AKTUALNIH DOGAĐAJA U HRVATSKOM DRUŠTVU SA DJELOM „SLUŠKINJINA PRIČA“ I ANALIZA DOBIVENIH PODATAKA IZ INTERVJUA I ANKETA

U ovom dijelu ću napraviti paralele između događaja o kojima roman i serija „Sluškinjina priča“ govore i upozoravaju, sa događajima koje možemo vidjeti u današnjem društvu. Također, roman i serija su postigle veliku popularnost zbog čega dosta događaja aludira upravo na radnju romana i serije na osnovu čega možemo vidjeti njihov utjecaj na društvenu realnost.

Sa ciljem da dodatno ispitam razmišljanja drugih o ovoj temi sam provela anketu i intervjue koji su mu omogućili da dobijem nepristrane odgovore i razmišljanja dijela društva.

Jedan od globalno najraširenijih problema jeste problem sve većeg zagađenja zraka, tla, vode. Vrlo čest problem sa kojima se susrećemo i danas je problematika zbrinjavanja otpada, zbrinjavanje radioaktivnog otpada, zagađenje mora i izvora pitke vode, sječa šuma, šumski požari od kojih je trenutno vrlo zabrinjavajući požar koji je zahvatio Amazonu, „pluća planete“, pojačana emisija stakleničkih plinova što sve dovodi do globalnog zatopljenja. „Sluškinjina priča“ govori o potencijalnoj budućnosti u kojoj je problem zagađenja doveo do smanjenja reproduktivnih mogućnosti zbog čega jača ideja o tome da je glavna funkcija žene upravo reproduktivna što dovodi do stvaranja Gileada.

U seriji „Sluškinjina priča“ pažnja se pridaje i problematici LGBTQ zajednice. Lik Glennove, tj. Emily govori o vremenu u kojem se širi režim Gileada, govori nepriznavanju zajednice sa svojom suprugom. Knjiga i serija govore o mogućoj budućnosti u kojoj su se osobe homoseksualne orijentacije kažnjavale vješanjem, budućnosti u kojoj se ne priznaju odstupanja od uvjerenja režima koji čvrsto definira rodne uloge muškaraca i žena, muškarac je aktivni donositelj odluka, dok je uloga žena u seriji i knjizi svedena na njezinu reproduktivnu ulogu (Sluškinje), ulogu muškarčeve družice (Supruge), domaćice (Marte). U „Sluškinjinoj priči“ neki od uzroka smanjenja nataliteta koje režim Gileada navodi pored zagađenja su pravo na odabir abortusa, sklapanje homoseksualnih zajednica i slično zbog čega provode ekstremne ideje i nastoje ograničiti slobodu stanovnika novonastale države.

U današnjem društvu problematika nataliteta također je prisutna, česte su rasprave o slobodi odabira abortusa, a ideje i stajališta o tome su podijeljena, organiziraju se prosvjedi koji prenose

ideje o zalaganju za zabranu abortusa tzv. „hodovi za život“ kao i prosvjedi koji se zalažu za slobodu odabira tzv. „hodovi za slobodu“.

„Hod za život“ i „hod za slobodu“ često su prikazani kao dva polariteta, prvi se često naziva pro-life, te se zalaže za zabranu abortusa, organizira ga se diljem svijeta npr. u Washingtonu, Varšavi, Pragu, Chicagu itd.

Ideje „hodova za slobodu“ su da svaka žena ima pravo na autonomiju nad svojim tijelom, te naglašavaju nužnost dostupnog pobačaja jer ilegalni pobačaji vrlo često završavaju ozbiljnim ili čak smrtnim posljedicama (Jurišić, 2019).

Događaj koji ima sličnost sa serijom „Sluškinjina priča“ jeste pojava tzv. „molitelja“ ispred bolnica u kojima se obavljaju abortusi, što je također prikazano i u seriji u kojoj okupljena grupa na taj način iskazuje neslaganje sa takvim odabirom te se na taj način stvara atmosfera javne osude.

S obzirom na popularnost romana i serije „Sluškinjina priča“ dosta događaja u organizaciji grupa koje se također bave problematikom prava žena i slobode na odabir aludira upravo na „Sluškinjinu priču“. Najjasniji primjer povezivanja stvarnih događaja sa radnjom knjige i serije je performans „Sluškinjina priča“, čiju sliku prilažem u nastavku rada, izveden u Zagrebu i u Splitu u kojem su pripadnice organizacija koje se bore za prava žena obučene u prepoznatljive crvene kostime Sluškinja prosvjedovale kako bi ukazale da distopijska budućnost iz romana nije nemoguća.

Akcija #crveni otpor organizirana u znak prosvjeda protiv hodova za zabranu pobačaja u Zagrebu i Zadru pozivala je da im se podrška iskaže oblačenjem odjeće u crvenoj boji ili označavanjem kuća i mjesta u gradu crvenom bojom. Crvena boja je i boja odjeće Sluškinja u „Sluškinjinoj priči“, a organizatorima ove akcije ta boja simbolizira „*crvenu boju krvi kojom je izboreno pravo na pobačaj*“ (Tešija, 2019). Ova akcija zalaže se za besplatan pobačaj, ukidanje liječničkog priziva savjesti, za znanstveno utemeljenu seksualnu edukaciju za javno financirana i dostupna kontracepcijska sredstva itd. (Tešija, 2019).



Slika 1: Performans „Sluškinjina priča“ Izvor: Domine/Facebook

Prilikom provođenja ankete i intervjua postavljala sam općenita pitanja koja se tiču tema, ispitivala sam prate li seriju ili su pročitali knjigu, koja su njihova stajališta o temama kao što su ženska prava, pitanje abortusa, liječnički priziv savjesti.

Velika većina ispitanika prati seriju ili je čula za nju, a ono što najviše povezuju uz problematiku serije je pitanje abortusa jer smatraju da je to jedna od aktualnijih tema u društvu, s obzirom na organizacije „hodova za život“ i „hodova za slobodu“ koje su i mediji prenosili, kao i problematiku legalizacije abortusa koje vidimo u mnogim državama u kojima je pobačaj zakonom zabranjen i kažnjiv kao što su Malta, Senegal, Egipat i Alabama u SAD-u. Ukratko ću objasniti dva glavna polariteta koja sam uvidjela među odgovorima.

Iako su išljenja oko te teme su dosta podijeljena, dio ispitanika smatra da se ne treba miješati u slobodan odabir žena, da žena ima pravo odlučivati o svome tijelu smatrajući da je to zadiranje u ljudsku slobodu izbora. Također smatraju da je ovo vrlo moralno zahtjevana odluka svake žene te da se osobnost i autonomija žena mora zaštititi. Ukoliko je žena začela silovanjem ili je njezin život u opasnosti smatraju da zdravstvena skrb mora biti dostupna svima u svakom obliku zbog čega „priziv savjesti“ u liječnika predstavlja svojevrsno moralno pitanje.

Drugi dio ispitanika smatra i strahuje da će abortus postati određeni oblik kontracepcije što je neprihvatljivo s obzirom na postojanje kontraceptivnih sredstava, te da svatko ima pravo na

život. Neovisno o načinu začeća, ukoliko se žena iz nekog razloga ne može brinuti za dijete postoji opcija posvajanja ili udruga koje će se brinuti o toj djeci, no smatraju da i ona zaslužuju živjeti.

Između ova dva polariteta također postoje ispitanici koji su protiv abortusa u kontraceptivne svrhe, no smatraju da pobačaj treba biti dostupan u slučaju silovanja, ugroženosti zdravlja i života žene te u slučaju nepravilnog razvoja fetusa.

Dakle, vidimo da je tematika kojom se bavi „Sluškinjina priča“ vrlo obuhvatna te široko prisutna u društvenom životu. Za sobom povlači brojne rasprave, različite ideje, mišljenja i djelovanja zbog čega smatram da roman i serija na određeni način djeluju na društvenu realnost, istovremeno gradeći svoju problematiku pod utjecajem i događajima iz društvene realnosti.

6. ZAKLJUČAK

Roman „Sluškinjina priča“ je distopijski roman u kojem je prikazan represivni sustav u kojem se ženama oduzima pravo na rad, sloboda govora, zabranjuje im se čitanje te ih se svodi na reproduktivnu funkciju kako bi se povećao natalitet novostvorene patrijarhalne države Gilead.

Ovaj roman govori i upozorava na distopijsku budućnost do koje može doći ukoliko se dopusti postepeno ukidanje slobode na izbor, upozorava na pasivno prihvaćanje represivnih ideja jer ideje koje ograničavaju određenu slobodu u ime boljitka neke grupe, koliko bezopasno zvučale, nisu bezopasne jer se one, baš kao u Gileadu postepeno internaliziraju i mogu se proširiti i u kulturnim i u političkim sferama života.

Istoimena serija obuhvaća širu tematiku od romana, više pažnje se pridaje pojedinim likovima, govori se o problematici homoseksualno orijentiranih pripadnika Gileada, zabranjenom romansom između Nicka i June, kao i opasnostima do kojih takva nepoštivanje strogih pravila totalitarističkog režima može dovesti. Dok je Fredova u seriji pasivan lik skoro ogoljen identiteta prije Gileada, June u seriji je lik koji iskazuje pobunu protiv sustava, razmišlja o borbi, nada se da će uspjeti izvući kći iz takvog režima.

I roman i serija prikazuju sustav koji kontrolom nad govorom i jezikom nastoji kontrolirati informacije, nastoji oblikovati realnost i zatamiti protivnike režima, no Fredova i njezine misli pokazuju da jezik može služiti kao sredstvo vladanja, no on je istovremeno i sredstvo pobune (Božić, 2013).

Roman i serija za sobom povlače pitanje građanske slobode i jednakosti te kao takvi svoju problematiku crpe iz društva, a istovremeno imaju određeni utjecaj na društvo što ih čini aktualnim i relevantnim za ovaj rad.

7.LITERATURA

1. Balasopoulos, A. (n.d). Anti-Utopia and Dystopia: Rethinking the Generic Field. Academia : URL: <https://www.academia.edu/1008203/ Anti-Utopia and Dystopia Rethinking the Generic Field> . Accessed: 2019-08-21
2. Božić, R. (2013). Distopija i jezik (distopijski roman kroz oko lingvostilistike). Zadar: Sveučilište u Zadru
3. Callaway, A.A. (2008). 'Women disunited: Margaret Atwood's The Handmaid's Tale as a critique of feminism'. Magistarski rad. San Jose: San Jose State University
4. Culler, J. (2001). Književna teorija – Vrlo kratak uvod. Zagreb: AGM
5. Derry, S. i Schunn, C. (2005). Interdisciplinarity. A beautiful but dangerous beast. In Interdisciplinary collaboration. An Emerging Cognitive Science. Derry, Schunn & Gernsbacher (eds). London: Lawrence Erlbaum Associates
6. Durić, D. (2017). "'Sluškinjina priča" Margaret Atwood: Distopija na pragu stvarnosti'. Gradska knjižnica Rijeka : URL: <https://gkr.hr/Magazin/Teme/Sluskinjina-prica-Margaret-Atwood-Distopija-na-pragu-stvarnosti> . Accessed: 2019-07-20
7. Haviland, W.A. (2004). Kulturna antropologija . Jastrebarsko: Naklada Slap
8. Hromadžić, H. (2014). Medijska konstrukcija društvene zbilje: Socijalno – ideološke implikacije produkcije medijskog spektakla. Zagreb: AGM
9. Leeuwen Van, T. (2005). Three models of interdisciplinarity. In A New Agenda in (critical) Discourse Analysis. R. Wodak and P. Chilton (eds), pp. 3-18. Amsterdam: John Benjamins
10. Malenica, I. i Matek Šmit, Z. (2018). Distopijsko tematiziranje budućnosti: od Zamjatina do Mlakića i Popovića. Tabula, (15), str. 332-348. URL: <https://hrcak.srce.hr/205057> Accessed: 2019-08-25

Izvori

1. Atwood, M. (1988). Sluškinjina priča. Zagreb: Globus
2. Jurišić, T. (2019). 'Pišemo ovo pismo jer živimo u strahu da će nam oduzeti osnovno ljudsko pravo' . Libela. URL: <https://www.libela.org/vijesti/10278-pisemo-ovo-pismo-fer-zivimo-u-strahu-da-ce-nam-oduzeti-osnovno-ljudsko-pravo/> . Accessed: 2019-09-11
3. Miller, B. (2017-). „ The Handmaid's Tale“. TV Serija. Hulu

4. Tešija, J. (2019). '#crveniotpor u Hrvatskoj: Ne damo svoje živote i slobodu!'. Libela. URL: <https://www.libela.org/vijesti/10283-crveniotpor-u-hrvatskoj-ne-damo-svoje-zivote-i-slobodu/> . Accessed: 2019-09-10
5. Unknown. (2017). 'Izveden performans 'Sluškinjina priča' u Zagrebu i Splitu'. Libela. URL: <https://www.libela.org/vijesti/9196-izveden-performans-sluskinjina-prica-u-zagrebu-i-splitu/> . Accessed: 2019-09-08

Prilog

Slika 1: Performans „Sluškinjina priča“ Izvor: Domine/Facebook